

ZÁSAHY ŠTÁTU V OBLASTI POLITIKY HOSPODÁRSKEJ SÚŤAŽE

Lucia Madleňáková*

Efektívna hospodárska súťaž predstavuje základ ekonomiky voľného trhu. Znižuje ceny, zvyšuje kvalitu, poskytuje spotrebiteľovi možnosť lepšieho výberu a umožňuje rozvoj technologických inovácií. Predstavuje súbor určitých pravidiel správania sa podnikateľov a štátu na trhu, ktorých dodržiavanie je predpokladom ďalšieho hospodárskeho rozvoja v prospech samotných spotrebiteľov i celej spoločnosti. Funguje efektívne, ak podnikatelia pôsobiaci na trhu môžu robiť svoje obchodné rozhodnutia samostatne. Ide o nástroj na riešenie trhových zlyhaní, ktoré vyplývajú z nedostatku konkurencie.

Každý účastník trhu, ktorý chce obstať v konkurencii, je na jednej strane nútený naplňať funkcie hospodárskej súťaže a tým prispievať k efektívnosti spoločnosti, na druhej strane si každý podnikateľ uvedomuje, že jedna z ciest ako eliminovať riziko neúspechu na trhu a poraziť svojich konkurentov je použiť stratégiu, ktorá narúša pravé konkurenčné prostredie a vedie k obmedzovaniu hospodárskej súťaže.

Podľa právnej úpravy v SR je obmedzovaním súťaže každé obmedzenie voľnosti konania podnikateľa na relevantnom trhu, najmä vylučovanie existujúcich alebo možných súťažných aktivít, skutočné alebo možné zníženie rozsahu konkurenčnej aktivity alebo skresľovanie konkurenčných podmienok. Štát stanovuje presné pravidlá hospodárskej súťaže a zároveň dbá o ich dodržiavanie a sankcionuje všetkých tých, ktorí tieto pravidlá porušujú. Cieľom politiky hospodárskej súťaže je najmä dosiahnutie efektívnosti na trhu. [7]

Korekcie, ktoré v tejto oblasti vykonáva Protimonopolný úrad, vychádzajú z jemu zverených kompetencií určených zákonom č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže.

Sloboda podnikateľského rozhodovania zahŕňa aj právo podnikateľa prirodzene prispôbovať svoje správanie trhovému prostrediu. Predpokladom efektívnej hospodárskej súťaže je preto vylúčenie akýchkoľvek kontaktov medzi konkurentmi s cieľom ovplyvniť správanie svojho konkurenta, a to či už skutočného, alebo len potenciálneho. Rovnako je potrebné vylúčiť, aby podnikatelia odhaľovali svojim konkurentom vlastné podnikateľské zámery. [2]

Prax však dokázala, že dokonalý stav hospodárskej súťaže je skôr teóriou ako praxou. Preto sa EÚ rozhodla vytvoriť systém pravidiel na fungovanie efektívnej hospodárskej súťaže a takto ju chrániť pred obmedzovaním neodôvodnenými zásahmi členských štátov a nesúťažným správaním sa samotných podnikov.

Strážcom hospodárskej súťaže v EÚ je Európska komisia, ktorá disponuje značným rozsahom nástrojov. Ide najmä o zákaz kartelov na jednotnom trhu, zákaz zneužívania dominantného postavenia na trhu, zabezpečenie rovnoprávneho postavenia a rovnakého

* Ing. Lucia Madleňáková, PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta Prevádzky a ekonomiky dopravy a spojov, Katedra spojov, Univerzitná 1, 010 26 Žilina
tel.: +421/41/413 3125, fax: +421/41/5655 615
e-mail: Lucia.Madlenakova@fpedas.utc.sk

prístupu k verejným a súkromným podnikom, kontrolu fúzií a dohľad nad národnými subvenciami či štátnou pomocou.

Ochrana hospodárskej súťaže sa dotýka podnikateľských subjektov v dvoch základných oblastiach a to:

- v oblasti **protisúťažného správania sa podnikov** (tzv. protimonopolná resp. antitrustová politika),
- v oblasti **štátnej intervencie**, ktorá môže deformovať súťaž predovšetkým prostredníctvom poskytovania štátnej pomoci.

V súčasnosti je právna úprava veľmi striktná bez ohľadu na to, či je porušovateľom súťaže súkromná osoba alebo štát. Týka sa to napr. zákazu diskriminácie zo strany štátnych monopolov komerčnej povahy, zákazu takých dohôd a postupov podnikov, ktoré odporujú pravidlám hospodárskej súťaže, zneužívania dominantného postavenia na trhu, podmienok na udeľovanie štátnych podpôr a pod.

Výnimky sú stanovené len za presne vymedzených podmienok, napríklad s vnútorným trhom EÚ je zlučiteľná:

- podpora sociálnej povahy poskytovaná individuálnym spotrebiteľom,
- podpora určená na náhradu škody spôsobenej prírodnými katastrofami a mimoriadnymi udalosťami,
- podpora na pomoc hospodárskemu rozvoju oblastí s mimoriadne nízkou životnou úrovňou alebo s mimoriadne vysokou nezamestnanosťou.

Za porušenie súťaže však možno označiť aj praktiky subjektov so sídlom v treťom štáte, ak môžu ovplyvniť obchodnú činnosť medzi členskými štátmi, zabrániť, obmedziť alebo priamo narušiť súťaž, prípadne zneužiť dominantné postavenie na vnútornom trhu EÚ.

Prínosy	Riziká
<ul style="list-style-type: none"> • stanovenie jasných pravidiel pri ochrane hospodárskej súťaže • zjednodušenie podnikania v rámci jednotného trhu EÚ • využitie komparatívnych výhod pri získavaní nových trhov v rámci jednotného trhu EÚ • poskytovanie štátnej pomoci v rámci pravidiel EÚ 	<ul style="list-style-type: none"> • tlak na zvýšenie konkurencie schopnosti slovenských výrobcov • tlak na podnikateľov pri hľadaní vnútorných rezerv s ohľadom na efektívnu alokáciu zdrojov • prísnejší postih za porušovanie pravidiel hospodárskej súťaže (v kompetencii EK)

Obrázok 1 Prínosy a riziká hospodárskej súťaže

Protimonopolná politika – súťažné právo

Vytvorenie vnútorného trhu v rámci EÚ predpokladá stanovenie jasných a jednotných pravidiel pre podnikanie s cieľom zamedziť:

- dohodám obmedzujúcim súťaž, ako sú napríklad dohody o cenách tovaru alebo služieb;
- zneužívaniu dominantného postavenia na trhu;
- nežiaducim koncentráciám;
- podpore vlastného priemyslu zamedzením dovozu výrobkov z iného členského štátu EÚ. [1]

Právny rámec súťažného práva na Slovensku tvorí predovšetkým zákon o ochrane hospodárskej súťaže, ktorý je kompatibilný s právnou úpravou platnou v EÚ. Zákon zakazuje akékoľvek dohody alebo zosúladené postupy podnikateľov, ako aj rozhodnutia združení podnikateľov, ktorých cieľom alebo následkom môže byť obmedzovanie súťaže najmä

z pohľadu cien, obmedzenia alebo kontroly objemu výroby či rozdelenia trhu, alebo zdrojov zásobovania a pod. Nemusí ísť len o písomné dohody, ale aj nezáväzné dohovory typu „džentlmenských“ dohôd. [1]

Pokiaľ ide o skupinové (blokové) výnimky, na Slovensku bol prijatý zákon č. 465/2002 Z. z. o skupinových výnimkách zo zákazu dohôd obmedzujúcich hospodársku súťaž, ktorým sa kompletizuje právna úprava antitrustu u nás. Právna úprava na rozdiel od dohôd obmedzujúcich súťaž nezakazuje samotnú existenciu dominantného postavenia na trhu, ale len jeho zneužívanie. Správanie subjektov sa posudzuje na určitom vymedzenom, tzv. **relevantnom trhu**.

V praxi sú bežne známe tendencie podnikov zväčšovať svoju ekonomickú moc a konkurencieschopnosť na jednej strane, čo môže vytvoriť podmienky a priestor na ich následné zneužívanie. Čo sa týka opatrení zameraných na kontrolu koncentrácie, príslušný orgán môže koncentráciu schváliť úplne, s určitými podmienkami, alebo ju zakázať. V súlade so zákonom o ochrane hospodárskej súťaže sa zakáže taká koncentrácia, ktorá vytvára alebo posilňuje dominantné postavenie na trhu, až kým účastníci nepreukážu, že túto ujmu na hospodárskej súťaži prevážia celohospodárske výhody danej koncentrácie.

Ak dôjde ku koncentrácii, ktorá bude mať vplyv na celé spoločenské, a teda aj na SR, alebo bude mať komunitárnu dimenziu, t. j. bude spĺňať kritériá stanovené v komunitárnom práve, takáto koncentrácia bude oznamovaná iba Európskej komisii, ktorá má v takýchto prípadoch výlučnú právomoc konať, a koncentráciu teda nebude musieť schvaľovať Protimonopolný úrad SR.

Politika hospodárskej súťaže

Politika hospodárskej súťaže EÚ hrá dôležitú úlohu pri dosahovaní cieľov konkurencieschopnosti vytyčené v lisabonskej stratégii. Zahŕňa nielen antitrustové pravidlá a pravidlá fúzií, ale aj uplatňovanie efektívnej a pevnej disciplíny štátnej pomoci. [6]

Politika hospodárskej súťaže môže významne prispieť k vytvoreniu podmienok, ktoré sú priaznivé na podnikanie. Pravidlá štátnej pomoci zohrávajú dôležitú úlohu v úsilí o zvýšenie dostupnosti rizikového kapitálu pre začínajúcich podnikateľov i pre malé a stredné podniky. Politika medzinárodnej hospodárskej súťaže pomáha rozvíjať aj celosvetovú súdržnosť a predpovedateľnosť, ktoré podnikanie potrebuje. Napokon, zásady hospodárskej súťaže umožnia podrobné skúmanie nových a jestvujúcich regulačných rámcov v iných dôležitých oblastiach politiky s cieľom zabezpečiť, aby regulovanie zbytočne neobmedzovalo hospodársku súťaž. Obhajovanie hospodárskej súťaže môže teda pomôcť pri formovaní regulačného rámca Európskej únie a vnútroštátnych regulačných rámcov v záujme podpory režimu priaznivého pre hospodársku súťaž a konkurencieschopnosť. [4]

Ďalšie princípy fungovania hospodárskej súťaže

Medzi ďalšie dôležité princípy fungovania hospodárskej súťaže patrí:

- liberalizácia monopolov,
- úprava poskytovania štátnej pomoci v zmysle pravidiel EÚ.

Štátna pomoc

Súčasťou riešenia problematiky ochrany hospodárskej súťaže je aj poskytovanie štátnej podpory zo štátnych, resp. verejných prostriedkov, ktoré narúšajú alebo hrozia narušením súťaže tým, že zvyhodňujú určité podniky alebo určité odvetvia výroby.

Kontrola štátnej pomoci sa zameriava na vplyvy opatrení pomoci udelených členskými štátmi podnikom na hospodársku súťaž.

Cieľ: *zabezpečiť, aby vládne intervencie nezasahovali do hladkého fungovania vnútorného trhu, podporiť hospodársku súťaž a konkurenčné trhy a zlepšiť štrukturálne reformy. Mimoriadna pozornosť sa venuje zabezpečovaniu toho, aby prospešné vplyvy liberalizácie neboli podkopané opatreniami štátnej pomoci.* [5]

Medzi najčastejšie prípady štátnych podpôr patria:

- daňové úľavy,
- dotácie,
- oslobodenie od úrokov,
- výhodné pôžičky,
- výhody v oblasti sociálnych systémov,
- prevzatie záruk za veľmi výhodných podmienok,
- bezplatné alebo veľmi výhodné prenájom budov a pozemkov,
- výhodné podmienky na dodávky tovaru a pod.

Tak ako na jednej strane môže prispieť poskytovanie štátnej pomoci k rozvoju, na druhej strane môže negatívne zasiahnuť a narušiť hospodársku súťaž. V tejto súvislosti EÚ pristúpila k úprave pravidiel pre kontrolu poskytovania štátnych podpôr a určeniu podmienok na jej poskytovanie. V podmienkach SR bol prijatý zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov, ktorý po novelizáciách dosiahol plnú kompatibilitu s právom EÚ. [8]

Štátna pomoc a služby všeobecného záujmu

Významnou sa stáva aj otázka stanovenia optimálneho vzťahu medzi štátnou pomocou a službami všeobecného záujmu. Charakter stanovených podmienok si vyžaduje zvýšenie právnej istoty, hlavne v oblasti odhadu nákladov, definovania spôsobu financovania služieb a popisu záväzkov verejnej služby s nárokom na kompenzáciu. Zelená kniha o službách všeobecného záujmu, uverejnená v máji 2003, potvrdila potrebu zvážiť, či princípy, ktorými sa riadi poskytovanie služieb všeobecného záujmu, by mali byť ďalej upravené vo všeobecnom komunitárnom rámci, vrátane definovania optimálnych pravidiel pre služby a opatrenia, aby sa zvýšila právna istota pre všetkých účastníkov trhu.

Tam, kde nie sú správne definované a financované, povinnosti univerzálnych služieb by mohli spôsobiť, že spoločnosti s takýmito záväzkami budú vystavené narastajúcim stratám, vďaka potenciálnemu vstupu konkurentov do najziskovejších oblastí svojej činnosti. [5]

Európsky hospodársky a sociálny výbor zdôraznil potrebu, už zvýraznenú v jeho stanovisku k Zelenej knihe Komisie, prijať jasný právny text o službách všeobecného záujmu, aby sa zabezpečil efektívny a spravodlivý prístup pre všetkých používateľov k vysokokvalitným službám, ktoré spĺňajú ich požiadavky. Okrem toho, odporúča čo možno najširšie podnecovanie dialógu so sociálnymi partnermi a mimovládnyimi organizáciami, hlavne týkajúceho sa reorganizácie a fungovania sociálnych služieb. [5]

Ak by sme chceli konkretizovať oblasť štátnej pomoci pri poskytovaní služieb všeobecného záujmu, určite by sme sa nevyhli problematike regulácie poskytovania služieb v týchto odvetviach, ale najmä otázkam financovania univerzálnej služby v poštovom sektore a v prostredí elektronických komunikácií. Smernice EÚ často poskytujú návod na riešenie danej problematiky. V zmysle stanovených pravidiel jednotlivé členské krajiny prijali opatrenia na zabezpečenie tohto cieľa.

V podmienkach SR bola prijatá smernica Európskeho parlamentu a Rady 2002/22/ES o univerzálnej službe a právach užívateľov týkajúcich sa elektronických komunikačných sietí a služieb (smernica o univerzálnej službe) a následne aj Vyhláška MDPT SR č. 501/2004 o zriaďovaní a spravovaní osobitného účtu univerzálnej služby, kde sú jasne popísané pravidlá pre financovanie neprimeraného bremena pri poskytovaní univerzálnej služby. Pri riešení týchto problémov je v oblasti elektronických komunikácií uľahčená situácia plne

liberalizovaným trhom, problémy však ostávajú najmä v zneužívaní dominantného postavenia poskytovateľa na jednotlivých relevantných trhoch, čím sa ohrozuje efektívna súťaž.

Iná je situácia v oblasti poskytovania poštových služieb, kde trh poštových služieb je liberalizovaný len čiastočne, to znamená, že dnes ešte funkciu kompenzácie neprimeraného finančného bremena z poskytovania univerzálnej služby supluje poskytovanie *poštovej výhrady*, t. j. služieb vyhradených len pre poskytovateľa univerzálnej služby. Smernice Európskeho parlamentu a Rady 97/67/ES o spoločných pravidlách rozvoja vnútorného trhu poštových služieb Spoločenstva a zlepšovaní kvality služieb v znení smernice 2002/39/ES definuje podmienky poskytovania univerzálnej služby ale tiež možnosti zriadenia *kompenzačného fondu* za účelom krytia prípadných strát. Nakoľko sa však blíži termín úplnej liberalizácie, na pôde Európskej komisie sa rieši otázka ďalších možnosti financovania neprimeraného finančného bremena, keďže kompenzačný fond nezaznamenal v členských krajinách kladnú odozvu a k jeho zriadeniu a využitiu prakticky zatiaľ nedošlo. Rovnako tak možnosťou je aj využitie krízového financovania. Pojem „*krízové dotácie*“ znamená, že podnik znáša alebo prideliť všetky alebo časť nákladov svojej činnosti, ktorú vykonáva v rámci jedného geografického trhu alebo trhu s výrobkami svojej činnosti na činnosť na inom geografickom trhu alebo trhu s výrobkami. Za určitých okolností by krízové dotácie v poštovom odvetví, kde takmer všetci poskytujú vyhradené alebo nevyhradené služby, mohli viesť k deformácii hospodárskej súťaže a viesť k porážke konkurentov ponukami, ktoré sú možné nie vďaka účinnosti (a úspor) a výkonom, ale krízovým dotáciami. Pre rozvoj poštového odvetvia je nevyhnutné vyvarovať sa krízových dotácií, ktoré vedú k nespravodlivej hospodárskej súťaži.

Krízové dotácie nedeformujú hospodársku súťaž, keď na náklady na vyhradené činnosti sa poskytuje peňažná pomoc z príjmov, ktoré boli vytvorené inými vyhradenými službami, pretože pri týchto službách nie je možná hospodárska súťaž. Krízové dotácie medzi nevyhradenými činnosťami nie sú samy o sebe nezákonné.

Avšak poskytovanie peňažnej pomoci na liberalizované služby tým, že ich náklady sa pridelia na vyhradené činnosti pravdepodobne povedie k deformácii hospodárskej súťaže, pretože dôjde k porušeniu článku 86. Mohlo by dôjsť až k zneužitiu zo strany podniku, ktorý má dominantné postavenie v rámci spoločenstva. Okrem toho užívateľa služieb, ktoré spadajú pod monopol, musia znášať náklady, ktoré nesúvisia s poskytovaním týchto služieb. Napriek tomu aj dominantné spoločnosti majú právo konkurovať v oblasti cien alebo zlepšiť svoje peňažné toky a získať len čiastočný príspevok na svoje pevné (režijné) náklady, pokiaľ tieto ceny nebudú mať zhubný účinok a nebudú znamenať porušenie platných vnútroštátnych právnych predpisov alebo právnych predpisov spoločenstva. [3]

Práve riešenie problematiky financovania neprimeraného finančného bremena či krytia strát z poskytovania výkonov vo verejnom záujme si vyžaduje prijatie citlivých opatrení, nakoľko výrazne zasahujú do pravidiel fungovania efektívnej súťaže na trhoch prípadne vyvolávajú dojem porušovania pravidiel hospodárskej súťaže zo strany štátu.

Záver

Presadzovanie hospodárskej súťaže, ako aj jej obhajoba, môže prispieť k lepšiemu fungovaniu vnútorného trhu, najmä v sektoroch, ktoré sú kľúčovými pre lisabonskú agendu, pretože sa týkajú základných vstupov pre európsku ekonomiku. Otvorené a konkurencieschopné európske trhy urobia európske spoločnosti väčšími medzinárodne konkurencieschopnými k prospechu európskych spotrebiteľov a zamestnanosti v Európe. Dôsledné presadzovanie pravidiel hospodárskej súťaže, ktoré má za cieľ odstrániť hlavné prekážky pre trhovú hospodársku súťaž, pomôže vytvoriť dobré podmienky pre rast.

Literatúra

- [1] FÍGEL, J., ADAMIŠ, M.: Slovensko na ceste do Európskej únie. Kapitoly a súvislosti. 2004. [online]. Bratislava: Zastúpenie Európskej komisie v SR, 2004. Dostupné na: http://www.europa.sk/test/content/sub_content/web-figel-complet.pdf
- [2] Hospodárska súťaž. [online]. Dostupné na: <http://www.euinfo.gov.sk/index/go.php?id=1268&idf=135&lang=sk>
- [3] Oznámenie Komisie o používaní pravidiel súťaže v odvetví pôšt a pri hodnotení niektorých štátnych opatrení týkajúcich sa poštových služieb (98/C 39/02). [online]. Dostupné na: <http://europa.eu.int/eur-lex>
- [4] Správa o politike hospodárskej súťaže za rok 2004. [online]. Brusel: Komisia Európskych Spoločenstiev, 17.6.2005. Dostupné na: [http://www.europarl.eu.int/meetdocs/2004_2009/documents/sec/com_sec\(2005\)0805_/com_sec\(2005\)0805_sk.pdf](http://www.europarl.eu.int/meetdocs/2004_2009/documents/sec/com_sec(2005)0805_/com_sec(2005)0805_sk.pdf) - str: 6, 7
- [5] Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru k „XXXIII. Správe o politike hospodárskej súťaže – 2003” SEC(2004) 658 v konečnom znení. Dostupné na: <http://europa.eu.int/eur->
- [6] Úradný vestník Európskej únie (C222). [online]. Dostupné na: <http://www.europa.eu.int/eur>
- [7] ŽIGOVÁ, S.: Ochrana hospodárskej súťaže a voľný obchod v hutníckom priemysle vzhľadom na vstup Slovenskej republiky do Európskej únie. [Autoreferát dizertačnej práce]. Ekonomická univerzita v Bratislave, Podnikovohospodárska fakulta v Košiciach, Košice, 2005.
- [8] Živnostenské noviny, č. 6, ročník 3. [online]. November 2002., Dostupné na: http://www.szk.sk/noviny/ZN11_2002.pdf

Grantová podpora

Bil/Nem/SR/ŽU/06 "Pravidla dodržiavania súťaže na trhu elektronických komunikácií"